

בוגדן ביאלק

מה
שהתרחש
פעם
אחת...

סיפור הפוגרום הראשון בקילצה

בוגדן ביאלק

[Bogdan Białek]

מה שהתרחש פעם אחת...

על אודות הפוגרום הראשון בקיילצה

שם הכותר במקור (בפולנית)
Co się zdarzyło raz...
Rzecz o pierwszym pogromie kieleckim

תרגום לעברית:

נורית דרייבנד

Nurit Dreiband

תרגום לעברית של המאמר בעיתון Ojczyzna:

יעקב קוטליצקי

Yaacov Kotlicki

עיצוב עטיפה:

תומש הולוי

Tomasz Hołuj

עריכה ועימוד:

סטודיו ווייצ'ך צ'אנגווי

Wojciech Ciągło Studio DTP

www.dtp-studio.pl

תמונת שער אחורי:

"בית הכנסת הגדול בקילצה" גלויה מתחילת המאה ה-20.

© כל הזכויות שמורות למחבר בוגדן ביאלק, קילצה פולין

bbialek1101@gmail.com

מהדורה עברית זו יוצאת לאור על ידי "ארגון יוצאי קילצה והסביבה בישראל" ובתמיכת הקרן על שם "שרה והרשל צבי קוטליצקי".

בוגדן ביאלק

[Bogdan Białek]

מה שהתרחש פעם אחת...

על אודות הפוגרום הראשון בקיילצה

"קום לך אל עיר ההרגה ובאת אל החצרות,
ובעיניך תראה ובידך תמשש"

(חיים נחמן ביאליק, "בעיר ההרגה")¹

במקום הקדמה

"העיר קיילצה, שהייתה פעם חלק מבישופות, הייתה עד לא מזמן נקייה מיהודים. הם התיישבו בה בהדרגה, אבל התיישבותם המסיבית של היהודים בעיר הגיעה רק בעשורים האחרונים. (...) הם חיסלו את אופייה התרבותי, את החן שאפיין את העיר הפרובינציאלית הזאת ולא נראה בשום מקום אחר."²

"קיילצה הייתה עיר אנטישמית טיפוסית ועל כך ידועה לשמצה. הגבלות ממגוון סוגים, הסתה, אלימות מילולית ופיזית, וארגון פוגרומים נגד יהודים נעשו כמעט למסורת בפולין. הפוגרום שפרץ בארבעה ביולי 1946 לא היה הפוגרום הראשון בעיר הזאת. 28 שנים קודם לכן התרחש אירוע אלים נגד יהודי קיילצה. היה זה אחרי שהסתיימה מלחמת העולם הראשונה, כשפולין חזרה להיות עצמאית אחרי 150 שנות כיבוש (...). בעיר האנטישמית הזאת התברתי והתגוררתי בה עד לשנת 1940."³

2 Roman Dmowski, *Śp. Wiktor Jaroński*, „Pamiętnik Koła Kielczan za rok 1932 [1932 משנת 1932]”, p. 72–80; cited in Krzysztof Urbański, *Leksykon dziejów ludności żydowskiej Kielc 1789–1999* [לקסיקון תולדות האוכלוסייה היהודית של העיר קיילצה 1789–1999].

3 Rafał Blumenfeld, *Kieleckie wspomnienia* [זיכרונות מקיילצה], translation Michał Sobelman, Stowarzyszenie im. Jana Karskiego, Kielce 2017.

איך העיר קיילצה נאבקה ביהודים

פרופסור קשישטוף אורבנסקי [Krzysztof Urbański], היסטוריון, מנהל המוזיאון הלאומי בקיילצה ומחברם של מאמרים רבים בנושא תולדות יהדות קיילצה, חיבר את הספר "יהודי קיילצה" ובו תיאר בפרוט את ההיסטוריה של האוכלוסייה היהודית בקיילצה. ספר זה, שלא זכה למהדורות נוספות וכיום לא ניתן להשיגו, הוא מקור מידע חשוב מאוד על סבלם של אזרחי העיר היהודים ועל האלימות שחוו מבחינה משפטית, כלכלית, מוסרית ותרבותית, באופן מילולי וגופני, בתקופה קצרה יחסית שנמשכה רק 80 שנים, שבמהלכה תרמו היהודים תרומה גדולה מאוד להתפתחות הכלכלית, התרבותית והחברתית של העיר.

אורבנסקי מתחיל את ספרו כך:

"אפשר לראות בינואר 1833 את תחילתו של קרב חסר רחמים שנמשך שלושים שנים, בין אנשי הבורגנות של קיילצה לבין היהודים, בעיקר אלה שמוצאם מהעיירה הסמוכה חנצ'יני [Chęciny] ורצו להתיישב בעיר על גדות נהר סילניצה [Silnica]. את הקרב החלו הפולנים".

בתשעה בינואר 1833 התייצבה בפני שלטונות קיילצה נציגות רבת משתתפים של בורגנות העיר בדרישה לסלק את היהודים מן העיר. בין היתר הם הסתמכו על הזכות שהעניק הבישוף קייטן סולטיק [Kajetan Sołtyk] ביום 15 בספטמבר 1787. אורבנסקי מתאר במדויק איך התנהלו הדברים במשך דורות וקובע באופן גורף שמעולם לא היה חוק שאסר על יהודים להתיישב בקיילצה ולנהל בה פעילות כלכלית. בשנת 1833 החליטו השלטונות הרוסיים לבדוק את כל החוקים שחוקקו המלכים הפולנים (החל מזיגמונד הראשון ועד לסטניסלב פוניאטובסקי) ואת כל המסמכים הכנסייתיים, "וקבעו חד משמעית שאין לעיר זכות *de non tolerandis Judaeis*⁴, וכי לא קיים שום מסמך אחר האוסר על יהודים להתגורר בקיילצה". ולמרות זאת, בשנים הבאות נאסר על יהודים להתיישב בעיר, הלשינו עליהם לשלטונות, השמיצו אותם, הטרידו אותם והקשו על חיי היום יום שלהם.

ב־15 במאי 1833 החליטה המועצה המנהלית שמאותו מועד והלאה "מותר ליהודים להשתקע בעיר קיילצה ולגור בה לצמיחתה". בעקבות החלטה זאת הגישו יהודים רבים בקשה לאישור התיישבות בקיילצה. המאבק של תושבי העיר נגד ההתיישבות היהודית החריף. במאי 1843 בדקה המועצה המנהלית המלכותית את "דרישותיהם של הנוצרים תושבי העיר המבקשים לגרש את היהודים", ובעקבות בדיקה זו נדרשו היהודים לעזוב את העיר עד לתאריך אחד ביולי 1844. קיילצה נשארה "נקיה" לחלוטין מיהודים. לא עזר אפילו צו שהוציא הצאר ב־1848, שאפשר "התיישבות יהודית בערים שעד אז היו סגורות בפניהם, בתנאי שישלמו מיסים וישתמשו בשפה המקומית כדיבור ובכתב." אורבנסקי כותב שהחיים בקיילצה התנהלו במסלולם ועד היום משוכנעים תושביה שכעיר בישופית הייתה לקיילצה זכות לאסור על יהודים לחיות בה.

4 בלטינית: הזכות שלא לסבול יהודים. נ"ד.

המלחמה ביהודים התנהלה לא רק בדרכים ביורוקרטיות ומשפטיות. פרופסור מרתה פאבלינה-מדוצקה [Marta Pawlina-Meducka] ופרופסור אדם מסאלסקי [Adam Massalski], מחברי מבחר הזיכרונות "קייילצה ביומנים ובסיפורי זיכרונות מהמאה ה-19", מביאים תיאור משנת 1833 שלדבריהם מראה את "שיאו של המאבק שניהלו תושבי קייילצה נגד ההתיישבות היהודית בעיר":

"כמה מתלמידי הכיתה שלנו, שזהותם לא ידועה לי עד היום, ארגנו באחד מימי שלישי מתקפה על היהודים השבים בערב לעיירה חנצ'יני מהשוק בקייילצה. המתקפות האלה הפכו אופנתיות בחודשים האחרונים וגרמו להגשת תלונות רבות מצד המותקפים (...). המתקפות האלה נראו כך, שקבוצת תלמידים יוצאת לכביש המוביל לביאלוגון [Białogon], מתחבאת בשולי הדרך חזרקה משם באמצעות קלעים כמויות גדולות של אבנים על העגלות החולפות, העמוסות ביהודים, ופוצעת כך יהודים רבים. וכאשר לפעמים קפצו היהודים מהעגלות כדי לרדוף אחרי התוקפים, הלילה האפל, הגבעות והבורות שמסביב וגם קירבת היער לא רק שלא אפשרו את המשך המרדף אלא שהסטודנטים האורבים מאחורי השיחים הצליחו לגרום לפציעות נוספות.

באחד מאותם ימי שלישי זרק אחת התלמידים אבן גדולה או חדה מדי שפגעה, לרוע המזל, ברקתה של אחת היהודיות וכמעט הרגה אותה".⁵

5 Antoni Borkowski, „Moje wspomnienia z lat dawnych, rozdz. II Gimnazjum gubernialne kieleckie w latach 1837–40 [2 פרק], זיכרונותיי משנים שעברו, פרק 2] 40–1837 בשנים 1837–40 [קייילצה ביומנים וסיפורי זיכרונות מהמאה התשע עשרה]”, in *Kielce w pamiętnikach i wspomnieniach z XIX wieku* [קייילצה ביומנים וסיפורי זיכרונות מהמאה התשע עשרה], ed. Adam Massalski and Marta Pawlina-Meducka, KTN, Kielce 1992.

לא רק תלמידי הגימנסיה התנהגו בתוקפנות כלפי יהודים. הכומר יאצק פיצ'יה [Jacek Pycia] (1877–1942), איש דת ידוע בקיילצה, כתב בזיכרונותיו:

"בעבר קרה שמשרתי הכנסייה ומורה בית הספר עם תלמידים גבו מיהודים מס שקראו לו 'קוזובלץ' [kozubalec] (עיוות של הביטוי הלטיני 'casus belli' או 'casus bellicus', שמשמעותו עילה למלחמה). (...) הם עצרו יהודי והרביצו לו או לקחו ממנו את בגדיו עד ששילם את 'הקוזובאלץ' הזה."⁶

בסופו של דבר, בעקבות ההתרחשויות הפוליטיות במדינה וכתוצאה משורה של החלטות אדמיניסטרטיביות, החל מהמחצית השנייה של 1862 יכלו היהודים להתגורר בקיילצה בלי מגבלות, לרכוש שם חלקות אדמה, לבנות בתים ולנהל עסקים כלכליים. כפי שמפרש זאת אורבנסקי – "אחרי שלושים שנים של מאבקים המצב באזור השתנה, אבל לא ניתן לזקוף את זה לזכותם של תושבי קיילצה." בשנת 1887 התגוררו בקיילצה 505 יהודים, בשנת 1896 – 2946 יהודים, בשנת 1905 – 6,000 יהודים ובשנת 1914 – 15,500 יהודים. במקביל לזרימת היהודים לעיר החל בה פיתוח עירוני, כלכלי ותרבותי. אבל היחס העוין של תושבי העיר, ובעיקר של האליטות, לא שכך.

ז'י ז'מנובסקי [Jerzy Jerzmanowski] מתאר בזיכרונותיו את דמותו של עורך הדין מריאן גז'גוז'בסקי [Marian Grzegorzewski] (1868–1941), תושב קיילצה מכובד ובעל השפעה בעיר:

6 Ks. Jacek Pycia, Nad Silnicą [על גדות נהר שילניצה], str. 151–152, Drukarnia Jana Łęskiego, Kielce 1938.

"הוא הקים חברה (תאריך הקמתה המדויק אינו ידוע, קרוב לוודאי בתקופת מלחמת העולם הראשונה – הערה שלי)⁷ ועמד בראשה. החברה רכשה (בשנת 1918 – הערה שלי) את שידלובק [Szydłówek], חלקת קרקע בקרבת העיר קילצה (היום נמצאת בגבולות העיר), וחילקה אותה לחלקות קטנות. את חלקת האדמה היקרה ביותר, העירונית, הוא חילק למגרשים המיועדים לבנייה שנמכרו במחירים נוחים, בתשלומים שנפרסו לשנים רבות. (...) באזור הוצב פסל של קדוש ועליו כתובת-כישוף: "מי ייתן ואדמה זו לעולם לא תיפול בידיים זרות, לא פולניות".⁸

במאמר המוקדש למריאן גז'גוז'בסקי שהתפרסם בכתב העת של לשכת עורכי הדין בשווייטוסקשיסקה "פרקליטות שווייטוסקשיסקה" ["Palestra świętokrzyska"] (מס' 15–16, מרץ–יוני, 2011), משלימות מאוגוז'טה צ'פסקה [Małgorzata Czapska] וברברה שבת [Barbara Szabat] את דיוקנו של עורך הדין ובהזדמנות זו גם את תמונת העיר. הן מזכירות את התנאי שהוסיף גז'גוז'בסקי למסמכים הנוטריונים בכל חוזה מכירה של החלקות באזור שידלובק: "נכס זה, וכל המבנים שייבנו עליו והדירות במבנים אלו, יכולים להימכר או להיות מושכרים או להימסר כערבות אך ורק לאנשים בני עדות נוצריות. הפרת תנאי זה תהיה עילה לביטול החוזה (...)."

צאצאי בעלי החלקות סיפרו לי שעורך הדין אף דרש מהרוכשים להציג מסמכים המעידים כי במשפחותיהם לא היו יהודים בשלושת הדורות הישירים הקודמים.

7 הערה שלי – כך במקור. הערה של כותב המאמר. נ"ה.

8 Jerzy Jerzmanowski, *W starych Kielcach* [בעיר הישנה בקיילצה], Wydawnictwo Łódzkie, Łódź 1984, s. 171–172.

עורך דין גז'גוז'בסקי לא היה בודד בהשקפותיו הלאומניות הקיצוניות. על פי כותבות המאמר, רוב אנשי הפרקליטות בקיילצה היו שייכים ל"אנדציה"⁹.

במאמרה "שנת 1918 בפרובינציה התיאטרלית. קיילצה"¹⁰, כותבת פאולינה דרוזדובסקה [Paulina Drozdowska]: "עשרים השנים שבין שתי מלחמות העולם חלפו בקיילצה במאבק על שליטה בין הימין הנוצרי בעל האידאולוגיה של "המפלגה הלאומית הדמוקרטית", לבין מחנה הסנציה הצבאית,¹¹ לבין המפלגה הפולנית הסוציאליסטית (...). לכנסיה הקתולית היתה השפעה גדלה הרבה יותר על תושבי העיר קיילצה".

אחת מדרכי ההשפעה של הכנסייה על אזרחי קיילצה הייתה כתב העת "מולדת" ["Ojczyzna"], בהוצאת המועצה הבישופית המקומית. בשנים 1918–1930 ערך את כתב העת הכומר אדם בלשצ'יק [Adam Błaszczyk], פעיל ב"מפלגה הלאומית" [Stronnictwo Narodowe], נשיא בית ההוצאה לאור "אחדות" ["Jedność"], ונשיא "איגוד החקלאים" [Towarzystwo Rolnicze] ששב באותה עת לפעילות. בלשצ'יק גם היה פעיל בעזרה ליתומים ולסטודנטים פולנים וכיהן כיושב ראש האגודה לרווחת בעלי חיים בקיילצה.

במאמרו "תולדות העיר קיילצה בשנים 1864–1939" התייחס יאן פאזור [Jan Pazur] לשבועון "מולדת" האנטישמי אשר תמך במפלגת "הדמוקרטיה הלאומית" והודפס בתפוצה של 5000 עותקים (הוצאה

9 קיצור של „הדמוקרטיה הלאומית” – *Narodowa Demokracja - ND*, המכונה גם אנדציה. מפלגה לאומנית. נ"ה.

10 *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis, Studia Historicoliteraria*, 18. 2018. [שנתון מדעי בהוצאת המכון לפילולוגיה פולנית באוניברסיטת קראקוב].

11 סנציה – גוש פוליטי בפולין בין שתי המלחמות. נ"ה.

קטנה יחסית), ולפעילות הפוליטית של הכמורה הבישופית: "נאומים מסיתים מהדוכנים, סירוב מתן שרותי דת ללגינורים גוססים בבתי חולים ומאמרים חסרי פשרות ומלאי שנאה לסוציאליסטים שהתפרסמו בשבועון הכנסייתי "מולדת" בעריכת הכומר אדם בלשצ'יק, גרמו להתפרצויות בלתי פוסקות בעיר קיילצה".

את מהדורת "מולדת" מ-1918 פותח מאמר ללא ציון שם הכותב תחת הכותרת "האם פולין [מיועדת] ליהודים?". בתוך הטקסט מצוטטות החלטות של הקהילות היהודיות בקרקוב ובוורשה שבהן מנוסחות תביעות להכרה, בין היתר, "בזכות לפלשתינה, שם העם היהודי רוצה להקים לעצמו מרכז חיים לאומיים, בפיתוח לאומי ובהכרה בזכויות של מיעוטים במקומות מגוריהם של אוכלוסיות יהודיות, זאת אומרת גם על אדמת פולין."¹²

פרשן המאמר (כנראה העורך הראשי) כותב בין היתר:

"למרות שהיהודים נהנו מהכנסת האזרחים שלנו זמן רב מדי, ולמרות שלפעמים, בעיקר בתקופות של אסונות ותבוסות של האומה הפולנית, שילמו לנו עבור ההכנסת האזרחים הזאת, שנמשכה מאות שנים, בכפיות טובה מחפירה, אנחנו, כשקיבלנו את פולין בחזרה, שמחים על כך שפלשתינה ניתנה ליהודים. ברגע שהיהודים יתיישבו בהמוניהם בפלשתינה, האנטישמיות בפולין תאבד מעוצמתה, שהרי למעלה מארבעה מיליון יהודים שמתגוררים בפולין גורמים להגירתם של אזרחים פולניים ממולדתם, כי הפולנים ממולחים פחות וכישרוניים פחות מהיהודים".

למחרת היום ארע אסון.

12 צילום המאמר המקורי בכתב העת "מולדת" ותרגומו לעברית, מופיעים בסוף החוברת – החל מעמוד 28 והילך.

איך קיבלה קיילצה את יום העצמאות

שני מאמרים העוסקים בהתפרצויות האלימות נגד יהודים ב־11 בנובמבר 1918 – מאמר של מרק מאצ'יונגובסקי [Marek Maciągowski] ומאמר של דומיניק פלישיאק [Dominik Flisiak] – וכן כמה אזכורים בעבודות אחרות, בעיקר בספרים של קשישטוף אורבאנסקי [Krzysztof Urbański], מבוססים בעיקר על נקודת המבט הפולנית. מדובר בפרוטוקולים של מועצת העיר שמרבית חבריה פולנים, בדיווחים עיתונאיים קצרים המתפרסמים בעיקר ב"עיתון קיילצה" [Gazeta Kielecka] שלא היה ידידותי ליהודים, ובפרוטוקולים מדיוני בתי המשפט שהתקיימו מספר שנים אחרי המאורעות. מקור מידע נוסף ממנו שאבו מחברי המאמרים היה דוח מורגנתאו [Morgenthau], מסמך שערכה ועדה ממשלתית אמריקאית שביקרה בפולין לבקשתו של איגנצי פדרבסקי [Ignacy Paderewski],¹³ כדי לבדוק את רמת האלימות נגד יהודים בראשית ימיה של המדינה הפולנית. מקור מידע נוסף המצוטט לעתים קרובות היה זיכרונותיו של הנריק רוטמן־קדרה

13 פוליטיקאי פולני. נ"ה.

[Henryk Rotman-Kadera], יהודי תושב העיר קיילצה ולגיונה, שהעניק ראיון קצר ליאדביגה קרולצ'ק [Jadwiga Karolczak] בשנת 1989, 70 שנים אחרי הפוגרומים. דומיניק פלישיאק מציין את הגורמים שהביאו, לדעתו, להתפרצות התוקפנות כלפי היהודים. הוא מצביע (...) על האנטי־פולניות של חלק מהאוכלוסייה היהודית. היהודים האשימו את הפולנים, בין היתר, באלכוהוליזם, בחוסר רצון לעבוד ובנטייה לחוסר נאמנות". לעומתו, מרק מצ'יונגובסקי קובע ש"האירועים בקיילצה (...) הראו שהמתח הגובר והאשמת היהודים בהרעת תנאי המחיה הם שהביאו להתפרצות של גל האלימות הבלתי ניתן לשליטה".

אני מצטט את הדוח היהודי המתאר את האירועים, את המוזכר שנערך ונשלח ליוזף פילסודסקי [Józef Piłsudski]¹⁴ בחתימתו של ד"ר נוח בראון [Noach Braun], רופא תושב קיילצה, פעיל בארגון המזרחי, חבר מועצת העיר ומנהל הגימנסיה היהודית בקיילצה. בשנת ה'20 הוא היגר לפלשתינה.

את המסמך אני מצטט מספרה של יולנטה ז'ינדול [Jolanta Żyndul] "היהודים ופילסודסקי" (ורשה 2021).

קיילצה, 25 בנובמבר 1918

אל המפקד הכללי יוזף פילסודסקי.

הוועדה המארגנת, שמטרתה להקים נציגות יהודית לאומית, קיבלה אישור מהשלטונות הפולניים (מהנציב הממשלתי בוקובינסקי [Bukowiński], מפיקוד הצבא הפולני ומהמשרה העירונית)

14 מדינאי ומנהיג האומה הפולנית. נ"ה.

לערוך עצרת עממית בתאריך 11 בנובמבר השנה. באותו זמן תוכננה תהלוכה וקושטו מרפסות אחדות. ברחוב נמכרו בולים עם כיתוב בשפות פולנית, עברית ויידיש. בעקבות חששות שהביעו אנשים מסוימים – התהלוכה בוטלה.

העצרת התקיימה באולם תיאטרון "אפולו" והשתתפו בה מעל 3000 משתתפים. בעצרת נבחרה נציגות לאומית זמנית והתקבלו ההחלטות הבאות:

בהסתמך על עיקרון ההגדרה העצמית של האומות, שהכריז עליו הנשיא וילסון, והתקבל על כל הדמוקרסיות בעולם וכולל את כל האומות, אנחנו, כחלק מהעם היהודי ויחד עם יהדות העולם כולו, דורשים:

ייצוג בוועידת השלום העתידית ומקום בליגת האומות כשחקום.

הכרה משפטית-פומבית של פלשתינה כבית לאומי בטוח של העם היהודי.

כיהודים אזרחי פולין אנו מברכים על הקמתה של פולין החופשית, המאוחדת והעצמאית, ומצהירים על נכונותנו לשתף פעולה בבנייתה מחדש של המדינה הפולנית ולהקריב קורבנות מדמינו ורכושנו לטובת המדינה (...).

העצרת הנ"ל נמשכה מהשעה 2:30 ועד לשעה 6:30 אחרי הצהריים. כשרוב משתתפי העצרת עזבו כבר את בניין התיאטרון ובאולם נשארו כ-300 איש, פרצו פנימה שוטרים חמושים ברובים ובתואנת חיפוש נשק החרימו את מקלות הטיול של הצופים היהודים ומכל האחרים נלקחו אולרים וחגורות. לא נמצא נשק אצל אף אחד. את מארגני העצרת ואת הדוברים, שעדיין נשארו באולם, עצרו ושמו תחת שמירה, על כל האחרים אסרו לזוז ממקומם תחת איום של ירי והכניסו לאולם חבורה של בריונים, כשלושים במספר, חמושים באלות משובצות במסמרים, במוטות ברזל ובסכינים. האספסוף הזה התנפל יחד עם השוטרים על חסרי הישע והחל להכותם מכות רצחניות ולבזוז אותם. יהודים מוכים ומדממים שברחו מהתיאטרון בבהלה מצאו עצמם מוקפים בהמוני תושבים מכל השכבות

החברתיות של העיר. ההמון הזה יצר שתי שורות לאורך של יותר ממאתיים מטרים והרביץ ליהודים ללא רחמים. רבים נפלו מעולפים ואז שוב ושוב הכריחו אותם לקום באמצעות מכות. הרביצו באלות ובמוטות ודקרו בסכינים. במחזה הזה השתתפו גם תלמידי כיתות ו', ז' ו'ח' של בית הספר למסחר. השוטרים והלגיונרים גרמו לפציעות קשות באמצעות כידונים וקתות של רובים.

בין השוטרים בלט במעשי השוד, המכות והאכזריות כלפי הפצועים השוטר הבכיר זקשבסקי [Zakrzewski]. הפוגרום הזה נמשך מהשעה 6:30 ועד 10 בערב. לאחר מכן פנה ההמון לרחוב סטרוברשבסקה [Starowarszawska] והחל לשדוד חנויות השייכות ליהודים, לשבור זכוכיות, לפרוץ לבתים של יהודים ולהרוס כל מה שנפל לידי. תוך זמן קצר כיסתה את הרחובות שכבה עבה של פוך לבן. את הפצועים קשה סגרו השוטרים במלון "הוטל פולסקי" והחזיקו אותם סגורים שם מ-10 בערב עד 11 בבוקר, בלי טיפת מים וללא טיפול רפואי כלשהו. למחרת, ביום שלישי, 12 בנובמבר, המשיך הפוגרום מהשעה 2 ועד השעה 6 אחרי הצהריים. בכיכר ליד העירייה, לעיני ראש העיר וחברי המועצה הרבים שנכחו בישיבה, נהרג יהודי אחד ונפצעו רבים. למרות קריאות המחאה של חברי המועצה היהודים, חבריה הפולנים סרבו להתערב. הסיבה – חוסר זמן. באותו היום וגם ביום רביעי, 13 בנובמבר, בתחנת הרכבת בקיילצה הוצאו יהודים בכוח מהרכבת, הוכו ונשדדו, ואחר כך רדפו אחריהם כשהם רצים לכיוון העיר (...).

לכן, בשם האוכלוסייה היהודית של העיר קיילצה, אנו פונים אליך, ראש המדינה הפולנית, בבקשה להורות לנקוט באמצעים הדרושים כדי להקים ועדת חקירה שתחקור את עניין הפוגרום. אין לנו ספק שהממשלה תספיק בעניין הפוגרום בקיילצה בכל הרצינות הנדרשת ובכל החומרה, כיוון שמתחילה להתקבע הדעה שהכול מותר ביחס ליהודים וכי פשעים שנעשים כלפי היהודים פטורים מעונש.

נציג הקהילה היהודית בקיילצה

ד"ר בראון

השמועה על האירועים שתוארו כאן התפשטה במהירות בכל האזור, ובמקומות רבים גרמה למעשי אלימות. הנה שתי עדויות.

יאנוש פלץ [Janusz Pelc], בישראל יוחנן פלץ, בנו של מויז'ש פלץ [Mojżesz Pelc], רופא ידוע בעיר קיילצה, מנאמני פילסודסקי, פעיל חברתי וחבר מועצת העיר, מתאר את מאורעות נובמבר 1918 ביומנו, שלא יצא לאור: "כשהוכרזה עצמאותה של פולין בנובמבר 1918, גורמים אנטישמיים בתוך האוכלוסייה הפולנית מצאו שזאת הזדמנות לבצע פוגרומים ולשדוד יהודים בצורה מאורגנת. (...) אחדים מהמסיתים למהומות אנטייהודיות מצאו דרך [מקיילצה] לפצאנוב [Pacanów] ולז'בצה [Żabce] (אחווה שהייתה שייכת לסבא פלץ מצידה של האם – הערה שלי) ושכנעו קבוצה של איכרים לא חכמים, שהם יכולים לקחת לעצמם את כל מה ששייך ליהודים, כולל כל העסקים שלהם. (...) בוקר אחד דיבר סבא עם אנטוני בקומה עליונה של טחנת הקמח כשהבחין בשלושה אנשים נכנסים לביתו. אחד מהם היה החקלאי י.ג', והאחרים גם הם חקלאים מאזור ז'בצה. לי.ג' היה רובה גרמני מסוג מאזור, השני אחז בגרון והאיכר השלישי היה חמוש במוט כבד (...).

שלישיית האיכרים הופיעה מכיוון חדר המדרגות והתחילה להתקרב לסבא. י.ג' הצמיד את הרובה לבטנו של סבא ואמר: 'אנחנו משתלטים על טחנת הקמח, ואתה תסתלק מכאן ומז'בצה. ואם נראה אותך כאן בעוד שעה, נירה בך במקום.' " בהמשך מתאר פלץ איך סבא שלו התגבר על התוקפים – היה לו הרבה מזל כי עובדי טחנת הקמח שניהל תמכו בו. הוא יצא שלם מהתקיפה. אבל ליהודים אחרים שהתגוררו במקומות אחרים באזור לא היה מזל.

הנה טקסט של מזכר נוסף שנשלח לפילסודסקי, גם הוא מצוטט בספרה של יולנטה ז'ינדול:

מזכר בנושא הפוגרומים נגד היהודים

האוכלוסייה היהודית של מחוז ינדז'יוב [Jędrzejów] חווה תקופה איומה של פוגרומים (...). הבריונים מכריזים כי הם מייצגים מפלגת השמאל: המטרה שלהם היא להעשיר את אוצר הצבא. הודות לאמצעי תעמולה אלה הם זכו לפופולריות עצומה אצל תושבים מהמעמד הבינוני ואצל האיכרים. יחד עם אלפי כפריים הם תוקפים את היהודים במקומות מגוריהם (...).

למשטרה המקומית אין מושג מה לחשוב על הבריונים האלה ואיך לנהוג בהם. כנראה זאת הסיבה שבמקום להגן על המותקפים, היא עוזרת באופן פעיל לפושעים. זה מה שקרה בולודז'יסלב [Włodzisław] (במרחק של 51 נְרְסָטָאוֹת (5.61 ק"מ) מינדז'יוב).

אנו פונים בבקשה:

1. לערוך חקירה ולהעניש את האשמים.

2. להורות על הקמת משטרה חמושה, משטרה שגם ליהודים תהיה זכות להימצא בהרכבה: בשבילנו זאת שאלה של חיים או מוות, סוגיה שלא סובלת דיחוי.

בשם הנציגות היהודית הלאומית של אזור ינדז'יוב
המהנדס מ' טננבאום, ק' אינגבר [Tenenbaum, Ingber]
ורשה, 30 בנובמבר 1918

יהודי קיילצה לא הצליחו להשיג את התערבותם של אנשי השלטון העירוני, שאפילו לא הביעו את דעתם בנושא. זה קרה רק בדצמבר. הם נסעו לוורשה לפגישה עם יוזף פילסודסקי, שאליו נשלח המזכה העיתון הקרקובאי "היומן החדש" [„Nowy dziennik"] תאר ב-28 בנובמבר 1918 את הפגישה הזאת:

"לאחר ששמע את תוכנו של המזכר, אמר הגנרל פילסודסקי שאת הסוגייה היהודית, שלאחרונה התלהטה מאוז, לא רצוי לפתור לפני התכנסות האספה המכוננת. ואת זה הוא גם דורש מהיהודים. תפקידה של הממשלה יהיה להקדים את כינוס האספה, שהרי יהודים יבחרו את נציגיה באופן שווה יחד עם כל האזרחים האחרים. ראוי שלפחות ממשלה אחת תעמוד בהבטחותיה לאומה בעניין כינוס האספה המכוננת. האספה המכוננת תהיה מסוגלת למצוא פתרון כזה או אחר לבעיה היהודית. היהודים מצידם נדרשים שלא להלהיט עוד יותר את היחסים המתוחים מאוד ממילא ולהביע את עמדתם לגבי אזרחותם.

על כך ענה גרינבאום בשמה של המשלחת, שכנראה יש כאן אי הבנה הדורשת הבהרה מיידית. היהודים לא מתכוונים ולא יכולים לפתור בעצמם את הבעיה היהודית בפולין. היהודים רק חושפים את רצונם ואת הדרישות שלהם. הם בהחלט אזרחים ומרגישים שייכות למדינת פולין. ואם הם דורשים הקמת נציגות יהודית לאומית, זה רק כדי שהנציגות הזאת תקבל החלטות הנוגעות למעמדם העתידי של היהודים בפולין, וההחלטות האלה יוגשו לאספה המכוננת לאישור.

הגנרל פילסודסקי ענה שהגשת דרישות לא מהווה עבירה, כמובן, מה גם שבזמן הבחירות לאספה המכוננת יש זכות לכל קבוצה של אזרחים להבהיר את עמדתה ואת דרישותיה.

עורך הדין גרינבאום אמר: הפוגרום בקיילצה, כמו פוגרומים אחרים שהתרחשו בגליציה המערבית, מכוונים גם נגד הממשלה הנוכחית ונגדך, אדוני הגנרל!

'כן, נגדי', אישר פילסודסקי, 'אני יודע'. הגנרל גם הדגיש שמדווחים מכל רחבי הארץ על החרפת היחס כלפי היהודים. לממשלה עדיין אין מספיק כוח: הצבא רק בשלבי הקמה, אבל הגנרל עצמו, כבן לאומה מדוכאת, לא ירשה לדכא אף אחד.

לסיום הוסיף הגנרל שהחקירה הצבאית כבר מתקיימת בהוראתו ובנוגע לרשויות האזרחיות – הסוגייה היא בידי הממשלה, ואליה יש לפנות. בפגישתה של המשלחת עם נשיא השרים, מורצ'בסקי [Moraczewski], בתשובה לסוגיה זו העלה מר מורצ'בסקי את נושא הריבית על מוצרי המזון, וסייג שאינו מאשים בכך באופן מיוחד את הסוחרים היהודים, כיוון שהוא מודע היטב לעובדה שבין הסוחרים הקתולים לא חסרים ספסרים ואולי מספרם אפילו יחסית גדול יותר (...). בתשובה, ציין מר גרינבאום שהסיבה לפוגרומים האחרונים, ובמיוחד לזה שהתרחש בקיילצה, היא אחרת. כשמרביצים ליהודים, גוררים אותם החוצה מרכבות, ומתנפלים עליהם בעצרות יהודיות, הדברים נעשים בנימה פוליטית ולא כלכלית (...).

אזרחיה היהודים של קיילצה לא השיגו דבר אצל פילסודסקי המכובד, שנחשב חבר ליהודים. שום ועדה לא מונתה. בשתי הישיבות הבאות של מועצת העיר לא דנו בעניין מאורעות הדמים שהתרחשו ב־11 בנובמבר. בישיבה שהתקיימה ב־4 בדצמבר הוקראה מחאה של שמונה חברי המועצה היהודים. „בימים 11 ו־12 בנובמבר 1918 התרחש בקיילצה פוגרום ביהודים. היו בו רצח ושוד של חנויות ושל אנשים פרטיים (...). (...) מועצת העיר לא חשבה לנכון לנסח הצהרה המגנה את המהומות, למרות שהתכנסה פעמיים אחרי האירועים העצובים האלה (...). ולמרות העובדה הברורה של רציחות יהודים בקיילצה, אף רוצח או משתתף ברציחות או בהתנפלויות עדיין לא נעצר בידי השלטונות ולא נתן את הדין (...).”

חברי המועצה רשמו את הדבר לפניהם. בספר "שנת 1918 באזור קיילצה ובאזורים אחרים. מחקר וחומרים מקוריים" בעריכת אנגישיקה ואנטוני דומברובסקי, סטרחוביצה [2019 Agnieszka i Antoni] [Dąbrowscy, Starachowice], אנחנו מוצאים מידע על כך שחברי המועצה הפולנים לא התייחסו למחאת היהודים כי "היו דברים

חשובים יותר". אחרי הקראת המחאה העלה חבר המועצה רוביצקי [Rowicki] את בעיית המחסור בסוכר במחלקת המזון. הוחלט לברר את הטענות שהועלו במחאה בישיבה הבאה.

בסופו של דבר, בישיבה של מועצת העיר שהתקיימה ב־11 בדצמבר 1918, התנהל דיון בנושא התנהגותו הברברית של ההמון. חברי המועצה הנוצרים התרכזו בלהדוף את האשמות שהעלו חבריה היהודים. גובש סיכום שתמכו בו 17 חברי מועצה לעומת 4 מתנגדים. רוב חברי המועצה היהודים עזבו את הישיבה. הם לא היו מוכנים לחתום על מסמך שמאשים את היהודים ומטיל עליהם את האחריות על הפשעים שנעשו. על כל פנים, המסמך אישר את העובדה שבעיר התרחש פוגרום.

"מועצת העיר מודה בכך שהמהומות האנטי־יהודיות שהתרחשו בקיילצה בימים 11 ו־12 בנובמבר ראויות לגינוי חמור כסימפטום של התבהמות. עם זאת, קובעת המועצה שהייתה זו תגובה טבעית, אינסטינקטיבית של ההמון העירוני שסבל במשך ארבע שנים מניצול מצידם של הסוחרים, ששמונים אחוזים מתוכם הם יהודים; שהתמרמר על פעילותם של היהודים בתקופת המלחמה כאשר שירתו את הגרמנים והאוסטרים, אויבי המדינה הפולנית; ובשל התנהגותם הפרובוקטיבית של היהודים בכנס שערכו בקיילצה ב־11 בנובמבר, כאשר דרשו לא רק שוויון זכויות, שהמדינה הפולנית לא מסרבת לתת ליהודים, אלא דרשו זכויות שאף מדינה לא מעניקה להם, כמו אוטונומיה לאומית, שתנחית מהלומה על העניינים החיוניים של פולין ותהפוך אותה ל"יודיאו פולוניה"¹⁵, דבר שהעם הפולני לעולם לא יסכים לו.

מועצת העיר מקבלת בשמחה את הצעדים הנמרצים שנקטו רשויות השלטון כדי לאתר ולחשוף את מבצעי הפוגרום".

ועדה חוקרת לא מונתה, אבל בוצעו חקירות משטרה. לדברי דומיניק פלישיאק הפוגרום התברר במישור הפלילי רק ארבע שנים מאוחר יותר. "בסוף יוני 1922, עמדו לפני מערכת המשפט 12 נאשמים, בהם השוטר טאופיל פייטרושבסקי [Teofil Pietruszewski], מחוסר העבודה בלחוט [Błachut], בעל המגדנייה ז'ולטק [Żółtak], ושני אנאלפביתים – גורצ'יצה ופיוטרובסקי [Gorczyca, Piotrowski]. את התביעה הגישו עשרה אנשים, בהם מושק הרנברג [Moszek Harenberg], אברם פיוטרובסקי [Abram Piotrowski] ונתן דריגנט [Natan Drygant]. ייצג אותם אפולינרי הרטגלס [Hartglas Apolinary] (1883–1953), ציר בסיים ועורך דין. תוך כדי המשפט הוא הדגיש שמעמד האינטליגנציה העירוני לא עצר את שפיכות הדמים. בסיומו של המשפט ארבעה מהנאשמים קיבלו עונש מאסר של ארבעה חודשים: גורצ'יצה, פיוטרובסקי, טומצ'יק [Tomczyk] ובלחוט (ודרך אגב, אותו שם מופיע ברשימת הנאשמים בהשתתפות בפוגרום של 1946 – הערה שלי). פייטרושבסקי קיבל 3 חודשי מאסר. כדאי להדגיש שבינואר 1922, בהסכמת משרד מושל העיר, בדקה משטרת קיילצה את האווירה השוררת בקרב הפועלים. הסיבה לבדיקה זו הייתה חשש לפריצת שביתות והפגנות של עובדי המפעלים, שיביעו בדרך זו את התנגדותם למשפטם של הנאשמים בפרעות האנטישמיות. תוך כדי ההליך המשפטי בעניין זה לא נרשמו פעולות מכוונות נגד מערכת המשפט."

"עיתון קיילצה", אשר סיפק פרשנות להליך המשפטי, ציטט את אחד מעורכי הדין של ההגנה אשר האשים את היהודים בתביעתם של מתפרעים מסוימים ולא אחרים, וטען כי היה כאן ניסיון "להבאיש את שמה של הבורגנות הפולנית בקיילצה". מיופה הכוח של הקורבנות דרש מהנאשמים לשלם סכום סמלי של מרק אחד, דרישה שתוארה בעיתון

כ"סמל למלחמה שמנהל עד היום חלק גדול מהתושבים היהודיים נגד פולין".

במאמרו "הפרעות נגד היהודים בקיילצה ב־11 וב־12 בנובמבר 1918 כפי שתוארו בפרוטוקולים של ישיבות מועצת העיר" (בכתב העת *Studia Muzealno-Historyczne*, vol VII, 2015) מוסיף מרק מצ'יונגובסקי [Marek Maciągowski]: "לאחר ערעור, הנידונים למאסר זוכו מאשמה במרץ 1923 ואת מעשיהם הוחלט להשליך אל תהום הנשייה". בעיר לא נשמע אף קול התנגדות לעובדה שנעשה כאן פשע חמור וחוסר צדק משווע. האינטליגנציה שתקה, הכנסייה שתקה. פקיד הקוֹרְיָה,¹⁶ הכומר אנטוני בוז'ק [Bożek], שלח ב־1 בינואר 1919 מכתב לנציגות האפיפיור:¹⁷ "אני שולח מסמך רשמי בעניין מאבק ביהודים בעירנו בימים 11 ו־12 בנובמבר שנת 1918. לא תרגמנו ללטינית כיוון שרק היום מאוחר בערב שלחו לי אותו מהעירייה. אני מבקש באדיבות לידע את הוד מעלתו שעניין זה עדיין לא הסתיים ויידון בבית המשפט".

בניגוד לטענות החוקרים, לא הועבר שום דיווח מטעם הקוריה לנציגות האפיפיור, ורק לבקשת נציגות האפיפיור נשלחה חוות הדעת הרשמית של יועצי קיילצה. וזה היה הקול היחידי, הידוע עד היום, שהשמיעה הכנסייה של קיילצה. שנה אחרי המאורעות שררה בעיר שתיקה בנושא, והשקט הזה נמשך שנים רבות.

16 גוף שלטוני בכנסייה הקתולית. נ"ה.

17 Arch. Nunz, Vars. 191 f. 538 r. v, N. prot.464

אחרי הפוגרום

"ההיסטוריה לא חוזרת, ההיסטוריה מתחרזת"

מ' טוויין

28 שנים מאוחר יותר, ב־4 ביוני 1946, ההיסטוריה "התחרזה". כי מה שהתרחש פעם אחת, יכול לחזור על עצמו. לשני האירועים יש הרבה במשותף.

קודם כל, הניצוץ שגרם להתפוצצות הייתה רכילות. בשנת 1946 התפשטה שמועה על חטיפתו לכאורה של ילד נוצרי בידי יהודים, וב־1918 – על צעקות עוינות שהשמיעו יהודים נגד פולין באולם התיאטרון ועל יחסם השלילי לפולין החופשית. התפשטו גם שמועות על רצח של חייל פולני בידי יהודים.

שנית, השמועה נפוצה במהירות וההתגייסות של שכבות חברתיות בעיר, בכל מיני רובעים, צברה תאוצה.

שלישית, לפני המכות והרציחות פורקו היהודים מנשקם והם נותרו חסרי הגנה, ומיד בתחילת ההתנפלות בודדו או (כמו ב־1946) נרצחו מנהיגיהם.

רביעית, המשטרה והשלטונות האזרחיים שהיו אמורים לשמור על הסדר והביטחון נשארו פסיביים.

חמישית, שוטרים אחדים לקחו חלק פעיל במאורעות.

שישית, לאחר מעשה הואשמו הקורבנות וכלל היהודים באחריות לאירועים.

שביעית, הפולנים (השלטונות והאוכלוסייה) לא היו מעוניינים לחקור לעומק את כל נסיבות האירועים האלימים.

שמינית, העבריינים לא נענשו. אחרי הפוגרום ב־1946 התקיים משפט מזורז, בצורה המבזה את החוק ופוגעת בטוהר המידות. יותר מעשרה נאשמים נידונו למוות וגזר הדין בוצע במהירות, בלי שהתאפשר בירור כנדרש של התביעה המשפטית וערעור על חומרת גזרי הדין. היה רצון לסיים בזה את הפרשה. יתר התביעות נדחו למועד מאוחר יותר ופסקי הדין המאוחרים היו סמליים לאמיתו של דבר, פרט למקרה אחד.

תשיעית, הופיעו איומים מצד הציבור שהמשך הרדיפה והענישה של מבצעי הרצח יעורר אי שקט ציבורי. ב־1946 התקיימו שביתות, בין היתר בלודז' ובאוסטרובייץ שביינטוקשיסקי [Ostrowiec]. [Świętokrzyski].

עשירית, את הפוגרומים דיכאו אנשי צבא שהוצאו מקרקטין ולא כוחות אכיפת החוק.

ולבסוף – גם אחרי הפוגרום הראשון וגם אחרי הפוגרום השני השתררה דממה שנמשכה שנים רבות.

לסיום

חודש לאחר הפוגרום, ב־13 בדצמבר 1918, בכיכר הקתדרלה בקיילצה, התקיימה שבועה צבאית של חיילים צעירים מגדוד 28 של חיל הרגלים. ב"עיתון קיילצה" נכתב: "את נוסח השבועה הקריא הפולקובניק¹⁸ נורביד [Norwid]. חייל צעיר חזר על דברי השבועה בקול רגוע, אבל בטוח. מילים אלו יהיו המצפן היחידי שלו לשנים רבות. אחר כך נשבעו שלושה חיילים יהודים". כפי שכתב קשישטוף אורבנסקי: "לשבועה הגיעו המוני תושבי קיילצה – פולנים ויהודים. אלה וגם אלה צעדו לתוך עידן חדש, עידן של פולין ריבונית."

פולין הריבונית לא הביאה ליהודים ביטחון או חופש משנאה ומבוז. עשרים שנים מאוחר יותר, בגיליון הראשון של "עיתון קיילצה" לשנת 1939, במאמר "היהודים מיישבים את פולין" נכתב:

"כל פולני אמיתי הוא אנטישמי, אם לא בגלוי אז בחשאי. קשה להניח שמי שטוען לזכותו להיקרא פטריוט יכול שלא לראות את גודל השטפון היהודי. (...) אנחנו רק ממתניים לפקודה כדי לנקות במהירות את מולדתנו, את ביתנו הלאומי".

18 דרגה המקבילה לדרגה הצה"לית אלוף-משנה. נ"ד

* * *

עד היום האנטישמיות לא מוכרת כבעיה פולנית מהותית, דבר המעיד
כי הדמוקרטיה והנצרות בפולין עדיין לא התבגרו.

כתב העת "מולדת" Ojczyzna

אחת מדרכי ההשפעה של הכנסייה על אזרחי קיילצה הייתה כתב העת "מולדת" ["Ojczyzna"], בהוצאת המועצה הבישופית המקומית. שבועון אנטישמי זה יצא לאור בעיר קיילצה החל מתחילת 1918, הודפס בתפוצה של 5000 עותקים (הוצאה קטנה יחסית) והוקדש לפעילות הפוליטית של הכמורה הבישופית ותמיכה במפלגת "הדמוקרטיה הלאומית".

בשנים 1918–1930 ערך את כתב העת הכומר אדם בלשצ'יק [Adam Błaszczyk], פעיל ב"מפלגה הלאומית" [Stronnictwo Narodowe] ונשיא בית ההוצאה לאור "אחדות" ["Jedność"]. המאמרים חסרי הפשרות ומלאי השנאה לסוציאליסטים שהתפרסמו בשבועון כנסייתי זה בעריכת הכומר אדם בלשצ'יק, גרמו להתפרצויות בלתי פוסקות בעיר קיילצה.

את מהדורת "מולדת" מ־10 בנובמבר 1918 (יום אחד לפני הכרזת העצמאות של פולין שבו התרחש הפוגרום) פותח מאמר שטנה אנטישמי תחת הכותרת: "האם פולין [מיועדת] ליהודים?"

לאור חשיבות המאמר והשפעתו על הארועים שהתרחשו למחרת היום (יום הפוגרום) אנו מביאים בעמודים הבאים את הצילום המקורי של המאמר ואת תרגומו לעברית.

OJCZYZNA

TYGODNIK OŚWIATOWO-SPOŁECZNY DLA WSZYSTKICH

Adres Redakcyi i Administracyi:
ulica Trzeciego Maja 1.

Rękopisów się nie zwraca.

W JEDNOŚCI SIŁA!

Opiata roczna 20 koron, kwartalnie 5 koron.

Pojedyńczy numer 50 halerczy.

Ogłoszenia przyjmuje się od firm chrześcijańskich.

CZY POLSKA DLA ŻYDÓW?

Narodowcy żydowscy urządzili w Krakowie i w Warszawie liczne zebrania żydowskie, na których uchwalono:

„Żydzi, jako najbardziej pozbawiony praw i uciśnany naród, żądają takiego samego prawa samookreślenia, jak wszelkie inne narody.

Żydzi żądają uznania swoich nieprzedawnionych praw do historycznej ojczyzny żydowskiej, do Palestyny, gdzie naród żydowski pragnie utworzyć dla siebie centrum narodowego życia i narodowego rozwoju i uznania praw jako mniejszości narodowej tam, gdzie mieszkają masy żydowskie, a więc także i na ziemiach polskich.

W odbudowanej na nowo Polsce Żydzi żądają dla siebie samorządu narodowo-politycznego. Organizacya odradzającej się Polska powinna odbywać się przez konstytuante, która ma być zwolana na zasadzie wyborów powszechnych, równych, bezpośrednich, tajnych i proporcjonalnych z kurją narodową dla ludności żydowskiej; zwoływać konstytuante powinno ministerium koalicyjne, w którym żydostwo narodowe będzie miało odpowiednią liczbę reprezentantów w celu ustalenia formy samorządu żydowskiego.

Żądamy stworzenia żydowskiej Rady narodowej, obejmującej przedstawicieli wszystkich stronnictw narodowo-żydowskich, oraz zwołania kongresu żydostwa polskiego“.

Jak widzimy z powyższych uchwał żydostwo w Polsce nie chce się zadowolnić równouprawnieniem i mieć z ludnością rdzenną równe prawa, lecz chce jeszcze mieć i przywileje.

Nie tylko w sejmie polskim, ministeriach i urzędach chce najwięcej miejsc zająć, ale oprócz tego chce w Polsce mieć swój własny żydowski sejm, swój rząd i swoje urzędy, któreby specjalnie dbały o interesy Żydów w Polsce.

Jednym słowem Żydzi w Polsce chcą mieć u nas równe z nami prawa, do spełnienia zaś obywatelskich obowiązków względem państwa Polskiego nie mają chęci, gdyż o specjalne żydowskie interesy głównie im chodzi i dla załatwienia tych specjalnie żydowskich interesów chcą z Polski zrobić drugą Palestynę.

Żądając dla siebie w Polsce samorządu (autonomii) narodowo-politycznego, Żydzi chcą w państwie polskim urządzić sobie swoje samodzielne państwo, gdyż uważają zasadę o samostanowieniu narodów o swym losie za prawo do urzędzenia sobie własnego żydowskiego domu na cudzej dla nich polskiej ziemi.

My zaś Polacy wierząc, że odzyskanie wolności przez wszystkie uciemiężone narody świata jest kwestyą już zdecydowaną, bo postawioną przez prezydenta Ameryki Wilsona, jako najglówniejszy warunek pokoju, cieszymy się, że i starożytny naród żydowski odzyska swoją wolną, niepodległą i zjednoczoną Palestynę, w której Żydzi się będą rządzić według swego uznania tak, jak my w swojej wolnej, niepodległej i zjednoczonej Polsce.

Z odzyskania przez Żydów ojczyzny ich, Palestyny, i odbudowy tam żydowskiego państwa cieszy się cała Polska i cały świat, bo stanie się zadost sprawiedliwości i sprawdzi się przepowiednia starych ksiąg narodu żydowskiego, że wtedy dopiero nastanie na świecie wolność i sprawiedliwość, gdy po wielkiej krwawej wojnie narodów, Żydzi po długiej tułaczce wrócą do swej ojczyzny w Palestynie i odbudują swoją świątynię w Jerozolimie.

Bo choć zbyt długo Żydzi korzystali z naszej gościnności i często nawet, szczególnie w chwilach nieszczęść i klęsk narodu polskiego, czarną płacili nam za wiekową gościnność niewdzięcznością, to jednakże my, odzyskując Polskę, radujemy się z odzyskanej przez Żydów Palestyny.

Z chwilą osiedlania się masowego Żydów w Palestynie antysemityzm w Polsce straci swą ostrość, gdyż przeszło 4 miliony Żydów, zamieszkujących gęsto ziemie Polski, zmuszały do wychodźstwa z Ojczyzny ludność polską, jako mniej sprytną i obrótną, niż Żydzi.

Zresztą jest jeszcze i inna kwestya.

W sąsiedniej Polsce—Rosji Żydzi, korzystając z zamętu wojennego sięgnęli po władzę nad narodem rosyjskim, zwalili groźny rząd carski, oblicnicam „raju na ziemi“ pchnęli ciemne masy rosyjskie do mordów i rzezi bratobójczych.

I już rok blisko Lejba Borusztejn-Trocki Nachankies-Stiekłow, Brillant-Sokolnikow, Rozenfeld-Kamieniew, Sobelsohn-Radek, Kogan-Wołodare

kij, Singer-Leszczyński, Szejnberg, Lurja-Larin i setki innych żydów, choć dziś występujących pod nazwiskami rosyjskimi i polskimi, na czele szumowin społeczeństwa rosyjskiego i bandytów z więzień wypuszczonych, plawią się we krwi i tysiącami mordują tych, co im sumienie nie pozwala być żydo-bolszewikami, i jak oni mordować bliźnich.

I w imię jakoby hasel swobody i wolności zburzyli i zniszczyli żydo-bolszewicy w Rosji wszystko, co tylko można było zniszczyć — zniszczyli cerkwie i kościoły, krzyże i pomniki, szkoły, teatry i gmachy społeczne i rządowe, spalili półowę miast i wsi rosyjskich, jednym słowem zburzyli państwo, zniszczyli naród.

Spaleni krwią tysięcy, przekleci przez cały naród rosyjski, uznani przez cały świat za morderców i zbrodniarzy, kończą żydo-bolszewicy w Rosji swoje panowanie, bo zbliża się dla nich chwila kary za zbrodnie i mordy i dzień zemsty ludu rosyjskiego za krzywdy doznane.

Pozbawione pracy głodne rzesze ludu rosyjskiego żądają pokoju w kraju, chcą ładu i porządku, prawdziwej wolności i rządu wybranego przez naród i przez tenże naród uznanego.

Lecz „krwawy Lejba” — Borszejn-Trockij nie chce, aby przez usta konstytuanty rosyjskiej (sejmu) naród rosyjski zdecydował o swoim losie i o swoim rządzie, słusznie się bojąc, że z chwilą dojścia do głosu ludu rosyjskiego skończy się panowanie żydów w Rosji, trzeba będzie zdać rachunki za czyny kainowe i odpowiedzieć za krew niewinnie przelaną.

A że i u nas w Polsce zjawiają się żydo-bolszewicy agitatorzy i za okrwawione pieniądze, przywiezione z Rosji, chcą i u nas rozpocząć rzezie i gwałty, wywołać walki bratobójcze w chwili, gdy państwo polskie odradza się, pokój się zbliża i wszystkie narody świata odzyskują utraconą wolność, nasza więc jest rzeczą odgrodzić się od nich i powiedzieć im „wolność Tomku w swoim donku”, to znaczy — możecie robić żydo-bolszewizm w Palestynie, bo ona wasza, my zaś w Polsce nie chcemy żydowskich rządów i potrafimy sami się rządzić.

Nie miejsce więc do nas żądać pretensji, że broń się Polska przed waszymi rządami, że chrześcijański naród polski nie chce przelewać krwi bratniej, której i tak zbyt dużo przelało się w tej wielkiej wojnie, bo my chcemy u nas w kraju ładu i porządku, rządów sprawiedliwych i dobrych, a rzeczą wybrańców narodu — sejmu, będzie takie rządy położyć i utrzymać dla dobra całego narodu i dla chwały Boskiej.

My — chłopcy polscy i katolicy mamy w sercu Chrystusową naukę i w imię wzniosłych jej zasad pragniemy wolności i równości dla wszystkich, bo wszyscyśmy bliźni i bracia w Chrystusie, nie zaś synowie Kaina, i dlatego żyć po Bożemu pragniemy w zgodzie i miłości, a nie spaleni krwią bliźnich, jak ci tam w Rosji.

My nasz dom wspólny, naszą Ojczyznę chcemy sami odbudować i sporne kwestye przy jej budowie sami budować sobą załatwić bez pośredników, to taniej nas będzie kosztować, bo wtedy faktora nie trzeba będzie opłacać.

W imię więc Boskie i w imię dobra kraju i narodu całego bierzmy się sami do odbudowy kraju, niech tam niktogo nie zbraknie, ani chłopca, ani inteligenta, ani robotnika, ani rzemieślnika polskiego, a niewątpliwie dom nasz polski będzie tak duży

i wygodny, że dla nas wszystkich znajdzie się w nim miejsce.

Nikom natomiast burzyć nie damy naszej pracy i wlepy gniew nasz może być straszny, więc lepiej nie budzić w masach ludu posiewu nienawiści i zemsty i nie rozpoczynać w Polsce roboty szatańskie.

Rządów już obcych w Polsce dość mamy, dość już mamy zgłuszczeń i grobów, więc pragniemy wyszyje pracy spokojnej, a twórczej, która nam wszystkim synom Polski zapewniła możliwość rozwoju i takich warunków bytu, jak to ma miejsce w ojczyźnie wielkiego Wilsona, Francji i Anglii i innych krajach, co idą na czele postępu, sprawiedliwości, równości i mądrej twórczej pracy dla swoich narodów i całej ludzkości.

Maciej Korpel.

WIELKOPOLSKA.

Zaznajomiwszy się pokrótce w jednym z poprzednich numerów Ojczyzny z dzielnicami dawnej Polski, zwanymi Pomorzem i Prusami, obróćmy teraz wzrok nasz na prastarą Piastową ziemię, tak zwane Wielkie Księstwo Poznańskie, czyli dawną Wielkopolskę.

Przez długie lata gnębiona przez Niemców, dziś w osobliwej chwili, gdy cudownym zrządzeniem Bożem wszyscy trzej wrogowie nasi padli pobici w okrutnej wojnie, którą sobie wzajemnie wydali, łączą się ta zachodnia ziemia nasza z resztą Polski, tworząc część nierozdzielalną jednej, niepodległej i zjednoczonej Ojczyzny.

Tam to w okolicach jeziora Gopła była kolebka naszego narodu, tam pod Kruświcą rolnik i kłodziej Piast powołany został na księcia Polan, dając początek sławnemu rodowi królów, którzy przez długie wieki Polską szczęśliwie rządzili. Tam jeden z jego następców, książę Mieszko I, ten „co najpierwszy ujrzał światło wiary, niosąc zbawienie ludowi i sobie”, założył pierwsze biskupstwo w Poznaniu, a syn jego Wielki Bolesław królewską koroną ozdobił swe skronie. I tę to krainę, pełną drogiej pamiątek, chcieli nam wydrzeć Niemcy! Przyrzymy się bliżej jakich używali do tego sposobów.

Przedewszystkiem rząd pruski usunął zupełnie język polski ze szkół; sprowadził nauczycieli Niemców, którzy zohydzają dzieciom polskim wszystko co polskie i zabraniają im nawet, pod surowymi karami, rozmawiać po polsku i uczyć się katechizmu, w języku ojczystym...

W sądach, na pocztach, we wszystkich urzędach i na kolejach, panuje język niemiecki. (Zupełnie jak rosyjski u nas przed wojną za moskali). Gazety polskie, a zwłaszcza piszące dla ludu, ulegają niesłychanemu prześladowaniu, a ich redaktorowie, bywają skazywani na więzienie. W r. 1886 wydał rząd pruski orduzu 30 tysięcy Polaków, pochodzących z Galicji i Królestwa, za to tylko, iż byli Polakami.

Ale najpotworniejszymi środkami walki z nami jest „Komisya Kolonizacyjna”, „Wywłaszczenie” i tak zwane „prawo kagańcowe”.

Komisya Kolonizacyjna jest to instytucya, posiadająca olbrzymie kapitały, przeznaczone na wykupienie majątków ziemskich, w celu rozparcelowania ich między naumyślnie sprowadzonych chłopów niemieckich, którym pożyczka pieniędzy, ułatwia za-

מולדת

שבועון חינוכי לכל
כוחנו באחדותנו!

האם פולין ליהודים ?

יהודים לאומנים ארגנו מספר מפגשים יהודיים בקרקוב ובוורשה בהם: "יהודים, כאנשים המקופחים ביותר והעם המדוכא ביותר" דורשים זכות הגדרה עצמית ככל העמים.

היהודים דורשים הכרה בזכויותיהם הבלתי מוגבלות במולדת ההיסטורית בארץ ישראל, שם האומה היהודית רוצה ליצור לעצמה מרכז חיים לאומי והתפתחות לאומית אך גם דרישה להכרה בזכויות כמיעוט לאומי לחיים לאומיים במקומות בהם היהודים חיים בהמוניהם ולכן גם על אדמת פולין.

הם דורשים שלטון עצמי לאומי ופוליטי בפולין החדשה, שוויון זכויות על בסיס בחירות ישירות, סודיות ויחסיות, כשחלקם היחסי בקואליציה יהיה גדול מספיק כך שיאפשר להם לקבוע את צורת הממשל העצמי שלהם.

הם דורשים הקמה של מועצה לאומית יהודית הכוללת נציגים של כל הזרמים היהודיים והלאומיים וכן קונגרס של יהדות פולין.

כפי שניתן לראות, היהודים לא מסתפקים בשוויון זכויות אלא דורשים זכויות יתרה. הם לא מסתפקים במקומם בסיים ובמשרדי השלטון השונים אלא דורשים בית נבחרים משל עצמם, עם משרדי שלטון שלהם לטפל באינטרסים של היהודים בפולין.

בקיצור, היהודים בפולין רוצים להיות שווי זכויות לנו (הפולנים) אך אינם מוכנים למלא את התחייבויותיהם האזרחיות כלפי מדינת פולין משום שהם מעוניינים רק באינטרסים של היהודים ומשום כך הם רוצים להפוך את פולין לפלסטינה שנייה בכל הקשור בטיפול בענייני היהודים

בדרשם אוטונומיה לאומית ופוליטית והגדרה עצמית בפולין, היהודים רוצים למעשה להקים בפולין מדינה עצמאית משלהם בתוך המדינה הפולנית משום שהם מפרשים את העקרונות של ההגדרה העצמית של עמים ביחס לגורלם כזכות לארגן את הבית היהודי שלהם על אדמה אחרת – אדמה פולנית.

אנחנו הפולנים מאמינים שהשבת החופש של כל האומות המדוכאות בעולם הוא עניין שכבר נקבע על ידי נשיא ארה"ב וילסון כתנאי עיקרי לשלום, ואנו שמחים שהעם העתיק יחזור להיות עם חופשי, עצמאי ומאוחד בפלסטינה שבה היהודים ינהלו את ענייניהם כחפצם כפי שאנו נוהגים בפולין העצמאית והמאוחדת.

עם הקמת המדינה היהודית במולדתם בפלסטינה, כל פולין וכל אומות העולם ישמחו משום שזה יהיה צדק הולם בהתאם לנבואה של הברית הישנה (התנ"ך) של היהודים, כשרק אז יושג החופש והצדק, לאחר המלחמה העקובה מדם של האומות, ואחרי גלות ארוכה, היהודים ישובו למולדתם בפלסטינה ויבנו מחדש את בית מקדשם בירושלים.

למרות שהיהודים נהנו מהכנסת האורחים שלנו זמן רב מדי, ולמרות שלפעמים, בעיקר בתקופות של אסונות ותבוסות של האומה הפולנית, שילמו לנו עבור ההכנסת האורחים הזאת, שנמשכה מאות שנים, בכפיות טובה מחפירה, אנחנו, כשקיבלנו את פולין בחזרה, שמחים על כך שפלשטינה ניתנה ליהודים.

ברגע שהיהודים יתיישבו בהמוניהם בפלשטינה, האנטישמיות בפולין תאבד מעוצמתה, שהרי למעלה מארבעה מיליון יהודים שמתגוררים בפולין גרמו גורמים להגירתם של אזרחים פולניים ממולדתם, כי הפולנים ממולחים פחות וכישרוניים פחות מהיהודים.

בשכנתנו רוסיה, יהודים רוסים בנצלם את סערת המלחמה תפסו את השלטון על העם הרוסי. הם הפילו את השלטון האיום של הצאר, ובהבטיחם "גן עדן עלי אדמות" דחפו את ההמונים הרוסיים לשפיכות דמים וטבח איום.

כבר כמעט שנה שליבי בורשטיין-טרוצקי, נחנקין-סטייקלוב, ברילנט-סוקולניקוב, רזנפלד-קמינייב, סובלסון-ראדק, קוגן-וולודרסקי, זינגר-לשצ'ינסקי, שטיינברג, לוריא-לארין ומאות יהודים אחרים שמסתתרים מאחורי שמות רוסיים ופולניים, עומדים בראש שכבת חלאות החברה הרוסית, בנדיטים ואסירים ששחררו מבתי הכלא, הם טובלים בדם אלפי הנרצחים שמצפונם לא נתן להם להיות יהודי-בולשביקים שרוצחים את שכניהם וחבריהם.

ובשם השחרור והחופש, טימאו והשחיתו אותם יהודי-בולשביקים את כל מה שניתן היה להרוס ברוסיה, הרסו כנסיות, צלבים ואנדרטאות, בתי ספר, תיאטראות, מוסדות ציבור וממשל, שרפו חצאי ערים וכפרים רוסיים, ובמילה אחת – הרסו את המדינה ואת העם הרוסי.

מוכתמים בדם אלפים, ומקוללים על יד העם הרוסי כולו, מוכרים בעולם כולו כפושעים ורוצחים, מתקרב לסיומו שלטון היהודו-בולשביקים ברוסיה – וכן העונש ויום הנקם על הפשעים, הרציחות והסבל שגרמו לעם הרוסי.

ההמונים הרוסיים משוללי עבודה ורעבים דורשים שקט במדינה, ממשל וסדר, חירות אמיתית וממשלה נבחרת על ידי העם ומוכרת בעולם.

ליב-בורשטיין טרועקי לא מוכן שהעם הרוסי יחליט על גורלו וממשלו באמצעות פרלמנט נבחר מחשש שברגע שהעם הרוסי יבחר, יבוא לקיצו שלטון היהודים ברוסיה שיתנו דין וחשבון על מעשי קין ודם החפים מפשע שנשפך.

ובארצנו בפולין היהודו-בולשביקים, באמצעות כספים מוכתמים בדם שהובאו מרוסיה, מבקשים להתחיל כעת גם אצלנו במעשי טבח ואונס ולגרום למלחמת אחים. כשמדינת פולין נולדת מחדש, כשהשלוש מתקרב וכל מדינות העולם מחזירות לעצמן את החופש שאבד להן, אנחנו רוצים להיפרד מהם ולומר " החופש של טומק אצלו בביתו" (*wolność Tomku w swoim domku*) כלומר יכולים אתם לקיים יהודו-בולשביזם בפלסטינה כי היא שלכם, אנחנו בפולין לא רוצים שלטון יהודי ואנחנו מסוגלים לשלוט בעצמנו.

אתם היהודים אל תבואו אלינו יותר בטענות שפולין מגינה על עצמה מפני ההשתלטות שלכם, שהעם הפולני הנוצרי אינו חפץ לשפוך את דם אחיו שנשפך יותר מדי במלחמה הגדולה הזו, מכיוון שאנחנו רוצים חוק וסדר במדינה שלנו, ממשל טוב וצודק של נבחרים העם שלנו – הפרלמנט שלנו ימנה ויקיים ממשל לטובת כל האומה ותפארת האל.

אנו האיכרים הפולנים הקתולים נושאים בליבנו את תורת המשיח (ישו) ובשם עקרונותיו הנעלים אנחנו רוצים חופש ושוויון לכל מכיוון שכולנו

אחים, ואחים באמונתנו בישו ואנו לא בניו של קין, ולכן אנו רוצים לחיות בהרמוניה ואהבת אלוהים, ולא כמוכם ברוסיה מוכתמים בדם אחיכם.

אנחנו רוצים לבנות מחדש את ביתינו המשותף ואת מולדתנו, את המחלוקות במהלך הקמתו אנחנו נפתור בינינו ללא מתווכים, זה יעלה זול יותר לכולנו כי אתם לא תצטרכו לשלם את החשבון.

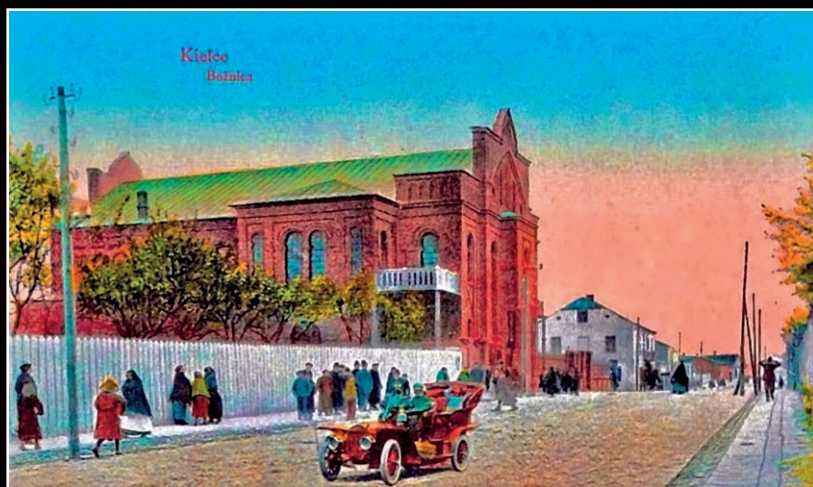
בשם אלוהים ובשם טובת הארץ והעם כולו, אנחנו נרתמים לבנות מחדש את ארצנו, לא יחסר שם אף אחד, לא איכר, לא אינטלקטואלי, לא פועל ולא בעל מלאכה פולני, וללא ספק הבית הפולני שלנו יהיה כה גדול ונוח שלכולנו ימצא בו מקום.

יחד עם זאת, לא נרשה לאיש להרוס את עבודתנו כי כעסנו יהיה איום ונורא ולכן עדיף לא לעורר את זרעי השנאה והנקמה בהמוני העם ולא להתחיל בפעילות רעה בפולין.

היו לנו כבר מספיק ממשלות זרות בפולין ויש לנו כבר מספיק קברים וחורבות כך שכולנו חפצים לפעול בשקט וביצירתית שתיתן לנו, כל בני פולין, את ההזדמנות להתפתח ולחיות בתנאים כמו במולדת ווילסון הגדולה, צרפת, אנגליה ומדינות אחרות שנמצאות בחזית הקדמה, הצדק, השוויון והעבודה היצירתית הנבונה עבור בני עמם וכלל האנושות.

מאצ'ק קורפיאל.

תרגם מפולנית: יעקב קוטליצקי

בוגדן ביאלק – פסיכולוג, עיתונאי, עורך ומייסד מגזין הפסיכולוגיה הפולני הראשון "Charaktery" (1997–2020); נשיא אגודת יאן קרסקי בקילצה ועורך של הפרסום "זיכרון-דיאלוג-פיוס – מימדים רוחניים של סליחה", בנוגע לפוגרום קילצה של 1946.

